

УДК 327.7:314.151.3-054

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-25](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-25)

Юлія СЛІПЕЦЬКА

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: 0000-0003-1234-134X

Світлана БУЛА

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-5627-4348

ІНТЕГРАЦІЯ БІЖЕНЦІВ/МІГРАНТІВ У КРАЇНАХ ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інтеграція мігрантів та біженців є складним та багатограним процесом, що охоплює соціальні, економічні, політичні та культурні аспекти. У статті розглядаються ключові відмінності між мігрантами та біженцями, їх правовий статус та основні фактори, що впливають на адаптацію в країнах Європейського Союзу (ЄС).

Окрему увагу приділено визначенню інтеграції як взаємного процесу, що потребує зусиль як з боку мігрантів, так і з боку приймаючого суспільства. Проаналізовано основні виклики, з якими стикаються біженці, зокрема мовні бар'єри, соціальна ізоляція, безробіття, житлові проблеми, доступ до освіти та медичних послуг.

У дослідженні акцентовано увагу на інтеграційних моделях, які застосовуються в країнах ЄС, в саме у моделях політичного притулку, возз'єднання сім'ї, легальної трудової імміграції та громадянства. Розглянуто політичні, економічні та соціокультурні фактори, що визначають ефективність інтеграції, а також вплив громадської думки на міграційну політику. Визначено, що успішна інтеграція забезпечує економічну вигоду як для самих мігрантів, так і для приймаючих країн.

Значну увагу приділено інтеграційним програмам, які реалізуються в ЄС, а також їх впливу на адаптацію українських біженців після 24 лютого 2022 року. Описано заходи, які були прийняті для їх підтримки, зокрема впровадження Директиви про тимчасовий захист, яка забезпечує доступ до житла, освіти, соціальної допомоги та працевлаштування.

Також у статті розглядається взаємозв'язок між теоретичними підходами до інтеграції та практичними аспектами її реалізації. Порівнюються концепції асиміляції, мультикультуралізму та структуралізму, що пояснюють різні підходи до включення мігрантів у суспільство.

У дослідженні аналізується економічний вплив міграції, включаючи роль мігрантів у ринку праці, вплив імміграції на державний бюджет та соціальні послуги, а також рівень економічної самостійності мігрантів після інтеграції. Визначено, що довгострокові вигоди інтеграції мігрантів переважають короткострокові витрати, оскільки мігранти сприяють зростанню робочої сили, підвищенню продуктивності та розвитку людського капіталу.

Ключові слова: інтеграція мігрантів, біженці, соціальна адаптація, міграційна політика, громадська думка, Європейський Союз, економічна інтеграція, культурна асиміляція.

Yuliya Slipetska, Svitlana Bula. INTEGRATION OF REFUGEES/MIGRANTS IN EU COUNTRIES: PROBLEMS AND PROSPECTS

The integration of migrants and refugees is a complex and multifaceted process that encompasses social, economic, political and cultural aspects. The article discusses the key differences between migrants and refugees, their legal status and the main factors affecting adaptation in the European Union (EU).

Particular attention is paid to the definition of integration as a mutual process that requires efforts on the part of both migrants and the host society. The main challenges faced by refugees are analyzed, including language barriers, social isolation, unemployment, housing problems, access to education and healthcare services.

The study focuses on the integration models used in EU countries, namely the models of political asylum, family reunification, legal labor immigration and citizenship. The author examines the political, economic, and socio-cultural factors that determine the effectiveness of integration, as well as the influence of public opinion on migration policy. It is determined that successful integration provides economic benefits for both migrants and host countries.

Considerable attention is paid to the integration programs implemented in the EU and their impact on the adaptation of Ukrainian refugees after February 24, 2022. Measures taken to support them are described, including the implementation of the Temporary Protection Directive, which provides access to housing, education, social assistance and employment.

The article also examines the relationship between theoretical approaches to integration and practical aspects of its implementation. It compares the concepts of assimilation, multiculturalism and structuralism, which explain different approaches to the inclusion of migrants in society.

The study analyzes the economic impact of migration, including the role of migrants in the labor market, the impact of immigration on the state budget and social services, as well as the level of economic independence of migrants after integration. It is determined that the long-term benefits of migrant integration outweigh the short-term costs, as migrants contribute to the growth of the labor force, increase productivity and develop human capital.

Key words: migrant integration, refugees, social adaptation, migration policy, public opinion, European Union, economic integration, cultural assimilation.

Постановка проблеми. Процес інтеграції мігрантів та біженців у приймаючі країни є одним із ключових викликів сучасного світу. Цей процес вимагає не лише забезпечення базових потреб переселенців, а й створення умов для їхньої соціальної, економічної та культурної адаптації. Водночас, інтеграція є двостороннім явищем, що передбачає як зусилля з боку мігрантів, так і готовність приймаючих держав сприяти цьому процесу.

Незважаючи на численні дослідження та запроваджені політики, рівень інтеграції мігрантів залишається неоднорідним і залежить від багатьох факторів, зокрема від соціальних, економічних і політичних умов країни в яку поселяються біженці чи мігранти. Політичні рішення, нормативно-правова база, соціальна підтримка, рівень толерантності та громадська думка значною мірою впливають на успішність інтеграції.

Особливої уваги потребує відмінність між мігрантами та біженцями, адже ці групи мають різні мотиви переселення та різні правові статуси. Біженці, які змушені залишити свої країни через війну, переслідування чи інші загрози, стикаються з додатковими викликами, такими як посттравматичні розлади, складнощі з працевлаштуванням та відсутність соціальних зв'язків у новому середовищі. Ще однією важливою проблемою є взаємозв'язок між громадською думкою та інтеграційною політикою. Дискусії щодо впливу громадських настроїв на державну політику інтеграції мігрантів та зворотного впливу політики на сприйняття іммігрантів у суспільстві залишаються актуальними. Брак узгоджених стратегій інтеграції може призводити до соціальної напруженості, економічних диспропорцій та маргіналізації мігрантів.

У зв'язку з цим постає питання: які чинники є визначальними для успішної інтеграції мігрантів у приймаючих країнах Європейського Союзу та які механізми можуть сприяти гармонійному включенню мігрантів у суспільне життя? Відповідь на це питання є особливо важливою для розробки ефективних політик, спрямованих на забезпечення стабільного та інклюзивного розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатний внесок у процес дослідження теорій та практик міграції, удосконалення орга-

нізаційних, економічних і правових важелів її регулювання зробили провідні вітчизняні вчені: О. Власюк, В. Геєць, С. Злупко, А. Кравченко, Е. Лібанова, Ю. Макогон, О. Малиновська, Н. Марченко, А. Мокій, С. Пирожков, С. Писаренко, О. Позняк, М. Романюк, А. Румянцева, Є. Савельєв, Л. Симів, А. Філіпенко. Проте, актуальною залишається потреба у різнобічних дослідженнях теорій міграції, їх належному осмисленні з метою здійснення наукових передбачень розвитку цього феномену.

Метою статті є виявлення основних факторів, що впливають на процес інтеграції, ідентифікація проблем, з якими стикаються мігранти та приймаючі суспільства, а також визначення можливих шляхів подолання цих проблем та забезпечення успішної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція мігрантів та біженців – це складний процес, який передбачає успішне впливання їх у нове суспільство, враховуючи їхні основні потреби, права та можливості, рівнозначні з місцевим населенням. Ця задача вимагає розробки та впровадження ефективних політик, програм та стратегій, спрямованих на забезпечення соціальної, економічної та культурної інтеграції мігрантів. Основи теорії інтеграції ґрунтуються на розумінні соціальних, економічних та культурних факторів, що впливають на адаптацію мігрантів, і враховуються при розробці та реалізації відповідних політичних і програмних заходів.

Варто також зробити акцент на диференціації понять «мігрант» та «біженець». Терміни «мігрант» та «біженець» розрізняються не лише за своїми причинами, але й за статусом переселенців. Мігранти переїжджають з одного місця до іншого з метою поліпшення свого матеріального стану, здобуття роботи, освіти або через особисті мотиви, які можуть бути незалежними від загрози для їхнього життя чи безпеки. У той час, біженці – це особи, які залишають свою країну через страх перед переслідуванням, війною, насильством або іншими надзвичайними обставинами, щоб знайти притулок та захист у іншій державі. Основна відмінність полягає у тому, що мігранти переїжджають за власним бажанням, тоді як біженці примушені втікати зі свого дому через загрозу для свого життя або свободи.

Згідно з міжнародним правом, біженцями вважаються особи, які залишають країну свого постійного проживання через переслідування, військові дії або інші надзвичайні обставини [1, с. 65].

Таблиця 1 узагальнює основні відмінності між поняттями «мігрант» та «біженець» з наукової точки зору.

Інтеграція – це процес об'єднання різноманітних соціальних складових в єдину систему, що забезпечує гармонію у соціальному оточенні. Соціальна інтеграція – це осмислена та мотивована взаємодія та співпраця окремих суб'єктів та груп у соціальному середовищі. Вона включає адаптацію нових суб'єктів до соціальної системи, встановлення взаємин та спілкування між ними. У контексті імміграції, інтеграція означає прийняття іммігрантів у суспільство, як індивідуально, так і у формі груп. Це складний процес, який потребує співпраці та зусиль іммігрантів, уряду, організацій та населення приймаючої країни.

Інтеграцію розглядають як сукупність припущень, практик, політики і дискурсів, що завжди враховують конкретний контекст та спрямовані на особливі групи або категорії. Цей процес має свої цілі та керується «зверху» через міграційну політику, але водночас він взаємний, оскільки мігранти також вносять свою культуру у приймаюче суспільство.

Рівень інтеграції та адаптації біженців залежить від низки факторів, включаючи попередній досвід, процес виїзду і середовище після прибуття. Багато біженців і шукачів притулку зазнали важких травм до міграції, включаючи ментальні та фізичні тортури, масове насильство та геноцид, викрадення дітей, знищення та пограбування особистої власності, голодування та відсутність води та житла. Від'їзд також є складним завданням, часто пов'язаним із загрозою для життя. Хоча прибуття в безпечне місце забезпечує початкове полегшення, іноді виникає розчарування,

коли з'являються нові проблеми, такі як розділення сім'ї, мовні бар'єри, правовий статус, безробіття, бездомність або відсутність доступу до освіти та охорони здоров'я.

Обставини та досвід вимушеної міграції мають глибокий вплив на здоров'я біженців та їх інтеграцію в приймаюче суспільство. Мігранти, які втекли від збройних конфліктів та переслідувань у своїх країнах, стикаються з проблемами з ментальним здоров'ям, особливо з посттравматичним стресовим розладом та депресією.

Післяміграційний досвід також впливає на здоров'я та адаптацію. Дослідження показують, що шукачі притулку мають вищі показники ПТСР та депресії, ніж інші біженці, через післяміграційні стреси, затримки в процесі подання заяв, конфлікти з імміграційними чиновниками, відмову у видачі дозволів на роботу, безробіття та розлучення з сім'ями. Вимушені мігранти часто прибувають у місцях, де вони не мають контактів або знання мови, що сприяє подальшій ізоляції та обмеженим можливостям. [6]

Інтеграція біженців охоплює складну взаємодію факторів, основні з яких обертаються навколо зайнятості, житла, освіти та здоров'я. Ці сфери не є ізольованими, а складно переплітаються, формуючи досвід і результати для біженських спільнот у господарських суспільствах.

Зайнятість стоїть на рушійній силі інтеграційного процесу. Це не лише економічна підтримка; вона сприяє незалежності, володінню мовою та соціальним взаємодіям, що важливо для укорінення у новому середовищі. Однак біженці часто зіштовхуються з перешкодами, такими як невизнані кваліфікації, що призводить до підзайнятості та обмеженого потенціалу. Успішна інтеграція потребує програм, які заповнюють ці прогалини, перетворюючи навички та досвід у відповідність з місцевими вимогами.

Таблиця 1

Основні відмінності між поняттями «мігрант» та «біженець» з наукової точки зору

Поняття	Мігрант	Біженець
Визначення	Особа, яка переселяється або переміщується з однієї країни до іншої	Особа, яка залишає свою країну постійного проживання унаслідок переслідувань, військових дій, чи надзвичайних обставин
Причини	Пошук кращих умов життя, робота, освіта, сімейні обставини, тощо	Політичні переслідування, військові дії, катастрофи, природні лиха, тощо
Захист	Не має статусу біженця та не користується міжнародним захистом	Може мати статус біженця та користується міжнародним захистом
Повернення	Може повернутися до своєї країни у будь-який час	Часто не може повернутися до своєї країни через небезпеку переслідувань
Правовий статус	Зазвичай не має спеціального правового статусу в новій країні	Має спеціальний правовий статус в новій країні як біженець

Так само, житло відіграє значну роль поза межами притулку. Воно впливає на благополуччя, почуття приналежності та інтеграцію у спільноту. Виклики виникають не лише з неповноцінних умов проживання, але й з розриву соціальних мереж та культурних зв'язків, що впливає на адаптацію біженців та їх уявлення про нове місце проживання.

Перешкоди, такі як мовні бар'єри, соціальна ізоляція та обмежена інформація, гальмують оптимальну інтеграцію через освіту. Необхідні зусилля для надання індивідуальної підтримки та підвищення розуміння освітніх шляхів та їх наслідків на майбутнє є невід'ємними.

Здоров'я, хоч і менш обговорюване, залишається фундаментальним для всебічної інтеграції. Доступ до медичних послуг не лише забезпечує фізичне благополуччя, а й позначається активним залученням до суспільних структур. Подолання мовних та культурних бар'єрів, разом з вирішенням специфічних проблем здоров'я, є важливими у сприянні рівного доступу до медичних послуг та результатам серед біженських груп.

Хоча ці сфери визнані як невід'ємні від інтеграції, визначення «успішної інтеграції» є викликом. Розбіжності у результаті для різних груп підкреслюють необхідність уточнених критеріїв оцінки. Порівняння результатів біженців з загальними стандартами суспільства допомагає в оцінці прогресу, але й підкреслює необхідність вирішення системних нерівностей та просування принципів інклюзивності та громадянських прав як основи для справжніх і стійких результатів інтеграції для біженців у господарських суспільствах.

Оскільки наше дослідження спрямоване на досвід країн ЄС, варто зазначити, що інтеграційні програми, які реалізуються ЄС, відрізняються за характером і складом залежно від соціальної та економічної політики країни, а також особливостей мігрантів. Однак у них загальні принципи, які базуються на основних цінностях ЄС [5]:

1. Людська гідність: кожна людина має право на повагу та недоторканість особистого життя.

2. Право на життя: гарантується право на життя незалежно від ситуації.

3. Право на безпеку та життєдіяльність: кожна людина має доступ до базових благ країни, де вона перебуває.

4. Заборона дискримінації: кожному надаються рівні права та можливості.

5. Невиселення з країни: кожна людина має право відмовитися від виселення, якщо це загрожуватиме її життю та гідності.

6. Право на притулок: кожна людина має право на захист від переслідування та запитувати притулок.

Інтеграційні програми охоплюють широкий спектр послуг для мігрантів, включаючи адміністративно-юридичні, соціально-психологічні, освітні, трудові та фінансово-економічні аспекти їхнього життя у новій країні.

Адміністративно-юридичні послуги, доступні для мігрантів у країнах ЄС, налічують різноманітні процедури, такі як отримання дозволу на перебування, відновлення документів, допуск на територію, а також надання перекладача для полегшення комунікації. Крім того, надається інформаційна підтримка щодо доступних програм та можливостей інтеграції. Характер і обсяг цих послуг залежать від конкретної ситуації мігранта і причини його міграції.

У країнах ЄС соціально-психологічні послуги для мігрантів включають широкий спектр заходів, спрямованих на полегшення їхньої адаптації та інтеграції у нове суспільство. Ці послуги охоплюють не лише забезпечення мовної та культурної адаптації, а й підтримку у громадській участі, проведення міжкультурних заходів, надання психологічної допомоги, медичного обстеження та забезпечення здоров'я, а також реалізацію превентивних заходів для забезпечення соціальної безпеки та зменшення рівня злочинності серед мігрантів. У більшості країн ЄС законодавство встановлює вимогу до мігрантів мати базові мовні навички та знання культури країни, де вони перебувають. Наприклад, у країнах, таких як Німеччина, Бельгія, Швеція та Нідерланди, мігранти повинні успішно скласти іспит на рівень не нижче B1 перед отриманням дозволу на проживання, а також відвідувати спеціальні курси для покращення мовних навичок. Для біженців такі можливості вивчення мови надаються у міграційних центрах. Згідно з статистикою, близько 60% іноземців у країнах ЄС володіють мовою країни перебування на достатньому рівні, хоча ця цифра може варіюватися в залежності від конкретної країни. [5, с. 61].

Освітні програми для мігрантів у країнах ЄС включають різноманітні заходи, спрямовані на включення дітей у навчальний процес та адаптацію молодших поколінь, а також на підвищення професійних навичок та кваліфікації дорослих мігрантів, а також на поширення ідеї навчання протягом життя серед цієї групи осіб. Для полегшення процесу мовної адаптації дітей часто застосовують метод «занурення», коли вони навчаються разом зі своїми однолітками, або ж пропонують спе-

ціалізовані курси з мови перед тим, як вони вступають у загальноосвітні школи.

Щодо осіб похилого віку, стає все більш поширеним проведення проєктів, спрямованих на їхню участь у професійному або вищому навчанні. У деяких країнах, таких як Німеччина та Бельгія, існують програми освітніх грантів або фінансування для людей без вищої освіти, які виявляють високий рівень мотивації та інтелектуального потенціалу. У Нідерландах, Данії, Італії та Чехії діє система тривалого фінансування навчання мігрантів або часткової компенсації навчання. Вибір професійного напрямку здійснюється на основі потреб у певних професіях у регіоні або наявного професійного досвіду.

Основною метою послуг у сфері працевлаштування для мігрантів є створення можливостей для стабільного доходу, який неможливо забезпечити без зайнятості. Фінансово-економічні міграційні послуги спрямовані на надання родинам мігрантів матеріальної та нематеріальної підтримки з метою покращення їхніх життєвих умов і рівня життя. У більшості країн ці послуги стосуються переважно мігрантів-біженців. Згідно з правилами, встановленими у ЄС, кожна країна забезпечує відповідні умови для проживання родин, які отримали статус мігрантів-біженців. Особлива увага на рівні ЄС приділяється регулюванню імміграції фахівців. Так, були введені «блакитні картки» – спеціальні дозволи на проживання для осіб із вищою або середньою спеціальною освітою та зарплатою, що перевищує середню для країни ЄС, де вони працюють, принаймні у півтора рази. Згідно з узгодженими на рівні ЄС правилами, вони мають вільний доступ до всіх країн-членів і можуть переїхати в іншу країну після 18 місяців перебування, але повинні звертатися за новою «блакитною картою» вже в цій країні [9, с. 143].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, Європейський Союз оперативно реагував і виявив солідарність, підтримуючи тих, хто опинився в складних обставинах. Ця підтримка включала безпосередню гуманітарну допомогу, екстрену допомогу в галузі цивільного захисту, допомогу на кордонах та надання захисту тим, хто шукає притулку від війни. Вперше в історії, Європейський Союз запровадив у дію Директиву про тимчасовий захист, яка встановлює нормативно-правові положення для надання допомоги у регулюванні масового прибуття людей. Одночасно Європейська комісія почала негайну координацію з країнами ЄС для збору інформації про ситу-

ацію на місцях. З урахуванням попереднього досвіду у регулюванні міграції, стало очевидним, що країни ЄС не мають достатнього обсягу ресурсів для обробки великої кількості заяв про надання притулку, які подаються людьми, які шукають порятунку від війни. Тому, 2 березня 2022 року Комісія запропонувала впровадити Директиву про тимчасовий захист, яка була схвалена Європейською радою у рішенні щодо надання тимчасового притулку особам, які шукають укриття від війни в Україні, 4 березня 2022 року. Особи, які потрапляють у цю категорію, мають право на тимчасовий захист строком на один рік, з можливістю продовження ще на два роки у разі тривалості конфлікту [10]. Ці особи мають право на наступне: проживання; житло; соціальну допомогу; медичну допомогу; юридично оформлену опіку над дітьми та підлітками без супроводу та їх безпечне розміщення; доступ до освіти для дітей та підлітків; доступ до ринку праці відповідно до політики ринку праці держав-членів ЄС; доступ до банківських послуг, включаючи відкриття базового банківського рахунку; переїзд до іншої країни ЄС до отримання дозволу на проживання; вільне пересування в межах країн ЄС (за винятком країни проживання) протягом 90 днів протягом кожних 180 днів після отримання дозволу на проживання в приймаючій країні ЄС.

Тері Гівенс та Адам Людтке вказують на потребу у розрізненні міграційної та інтеграційної політики приймаючих держав, оскільки ці політики мають різну логіку. Наприклад, як політики лівого, так і правого спрямування заявляли про наміри припинити нову імміграцію, щоб сприяти соціальній інтеграції іноземців, які вже проживають у державі. Таким чином, політику щодо мігрантів можна розділити на дві категорії [4]:

1) імміграційний контроль, що включає нелегальну імміграцію, політичний притулок/біженців, воз'єднання сім'ї та легальну трудову імміграцію/візи;

2) інтеграція іммігрантів, що включає надання громадянства та боротьбу з дискримінацією.

Оскільки наш аналіз спрямований на вивчення процесу інтеграції мігрантів у Європі, який в значній мірі визначається політичними рішеннями країн ЄС, основним фактором, що варто враховувати для розрізнення рівня інтеграції мігрантів у різних країнах ЄС, є саме політика інтеграції та громадська думка населення країн ЄС стосовно іммігрантів.

Одним з ключових аспектів є взаємозв'язок між громадською думкою та інтеграційною

політикою стосовно мігрантів у приймаючих суспільствах: чи впливає громадська думка на інтеграційну політику, чи, навпаки, інтеграційна політика впливає на громадську думку. Різні автори розглядають, що існують взаємозв'язки між інтеграційною політикою країни та громадською думкою, яка формується серед населення. Цей зв'язок між політикою та суспільними поглядами аналізується з різних теоретичних поглядів, які роблять протилежні припущення щодо причинності відносин [7, с. 103]:

1. Теорія зворотного зв'язку щодо політики (policy feedback theory) припускає, що політика є визначальним фактором суспільної думки, а не наслідком її.

2. Теорія чутливої політики (the policy responsiveness theory) стверджує, що інтеграційна політика відзивається на громадську думку.

Проте наукові дослідження наразі не надають однозначної відповіді на питання, який саме механізм лежить в основі взаємозв'язку між політикою та громадською думкою. Деякі вчені розглядають цей зв'язок як діалектичний, вважаючи, що ефекти спостерігаються в обох напрямках.

Отже, можна вважати, що взаємозв'язок між інтеграційною політикою та громадською думкою щодо прийняття іммігрантів у суспільство можна розглядати як коло політичного впливу, що включає як зворотний вплив на політику, так і механізми реагування на політику.

На основі вищевикладеного можна виділити кілька основних моделей інтеграції мігрантів у Європейському Союзі:

1. Модель політичного притулку/біженців. Ця модель орієнтована на інтеграцію біженців та осіб, які отримали політичний притулок в країнах ЄС. Вона включає в себе надання права на проживання, доступ до освіти, медичної допомоги та інших соціальних послуг.

2. Модель воз'єднання сім'ї. Ця модель спрямована на інтеграцію мігрантів шляхом забезпечення можливості воссоединення сімейних зв'язків. Вона включає в себе надання права на проживання та роботу членам сім'ї мігранта, що є важливим аспектом їхньої інтеграції.

3. Модель легальної трудової імміграції/візи. Ця модель спрямована на інтеграцію мігрантів через їхню працевлаштуваність у країнах ЄС. Вона передбачає надання легальних можливостей для працевлаштування мігрантів, включаючи отримання віз або спеціальних дозволів на роботу.

4. Модель громадянства. Ця модель передбачає інтеграцію мігрантів через їхнє отримання громадянства країн ЄС. Це найбільш радикальна форма інтеграції, яка надає мігрантам повний спектр прав і обов'язків громадян країни.

Кожна з цих моделей має свої особливості та переваги і враховує різні аспекти інтеграції мігрантів у суспільство Європейського Союзу.

Процеси інтеграції мігрантів у приймаюче суспільство є складними та багатограними, що зумовлює наявність різних підходів та термінологічної різноманітності. Відсутність єдиної теорії інтеграції, а також різні терміни для позначення одного й того самого процесу, свідчать про неоднозначне розуміння та інтерпретацію цього явища. Існує кілька термінів, які описують процес інтеграції мігрантів: адаптація, асиміляція, акультурація та інтеграція. Вибір конкретного терміна залежить від мовної традиції та особливостей міграційних потоків. Наприклад, у США активно обговорюються теорії сегментованої асиміляції та нової асиміляції, тоді як у Європі частіше використовується концепція інтеграції, яка передбачає ідеал однорідності культур.

Гіпотеза про те, що зростання імміграції знижує рівень добробуту у країні призначення через збільшення податкових видатків на іммігрантів, які є малозахищеними, є широко поширеною. Це призводить до відчуття загрози з боку новоприбулих мігрантів серед місцевого населення, що може призводити до конкуренції за дефіцитні ресурси, такі як робочі місця, житло та соціальні послуги. Проте останні дослідження спростовують цю гіпотезу на макрорівні, стверджуючи, що імміграція не впливає негативно на державу загального добробуту. Асамблея відзначає, що приймаючі країни отримують користь від успішної інтеграції мігрантів і біженців. Успішна інтеграція приносить вигоду всьому суспільству, максимізуючи переваги для всіх сторін, що беруть участь у цьому процесі. Хоча держава повинна інвестувати кошти в інтеграцію при прибутті мігрантів та через декілька років, їх макроекономічний вплив стає позитивним, оскільки вони стають постійними резидентами, інтегруються на ринку праці та сплачують податки. Мігранти і біженці збільшують чисельність робочого населення, приносять з собою навички, тому сприяють розвитку людського капіталу та технологічному прогресу. Крім того, місцеві спільноти можуть отримувати значну користь від різноманітності культур, зобов'язання працювати наполегливо, щоб побудувати майбутнє для себе і своєї сім'ї, а також нового

соціального контракту, який уточнює права та обов'язки всіх учасників суспільства [7, с. 3].

Говорячи про фактори успішної інтеграції біженців, слід зазначити Інтеграція є багатовимірним концептом, який включає структурну інтеграцію – соціоекономічні аспекти інтеграції, що відносяться до освіти, зайнятості та соціокультурних аспектів, що відносяться до культурної адаптації, спільних норм і соціальних контактів іммігрантів з місцевими жителями.

Важливо відрізнити інтеграцію від асиміляції, остання з них передбачає, що іммігранти повинні позбутися культурного спадку своєї батьківщини на користь прийняття культурних практик домінуючої групи країни прийому.

За Дж. Беррі, інтеграція вважається однією з чотирьох стратегій акультурації, які відрізняються за двома критеріями: збереженням власної ідентичності та ступенем включення особи у інше соціокультурне середовище. Отже, існує чотири можливі комбінації, що відповідають певним типам акультураційних стратегій: асиміляція, сепаратизм (ізоляція), маргіналізація та інтеграція. Асиміляція відбувається, коли індивіди приймають культурні норми домінуючої чи господарюючої культури, відкидаючи свою власну культуру. Сепарація, в свою чергу, відбувається, коли індивіди відкидають домінуючу чи господарюючу культуру на користь збереження своєї культури походження. Інтеграція характерна станом, коли індивіди можуть прийняти культурні норми домінуючої чи господарюючої культури, зберігаючи свою культуру походження, що призводить до існування бікультуралізму. Особливістю маргіналізації є відкдання індивідом як своєї культури походження, так і культуру приймаючого суспільства [2].

Соціальна адаптація – це взаємодія особистості з соціальним оточенням, що включає усвідомлення проблем, пошук шляхів їх вирішення та вибір найбільш адекватної дії з метою забезпечення відповідності між власними інтересами, потребами, можливостями та соціальним середовищем. Коли особистість зіткнулася з інформацією, що не відповідає її установкам, це може викликати когнітивний дисонанс, що підтримує пошук адаптивних реакцій, таких як пояснення протиріч, фільтрація інформації та зміна власних установок.

Спільноти біженців представляють складне перетинання фізичних, емоційних, соціальних та юридичних потреб, що вимагають багато професійного підходу для ефективно підтримки та інтеграції. Медичні

працівники, які співпрацюють з біженцями, повинні розвивати культурну компетентність та глибоке розуміння унікальних викликів у спільнотах біженців. Це розуміння служить основою для спільних зусиль з соціальними працівниками, організаціями, які працюють з біженцями, та агентствами, які зосереджені на житті та зайнятості. Економічна інтеграція, особливо через зайнятість, стає важливим чинником у сприянні соціальному включенню та самостійності біженців. Психічне здоров'я стає критичною проблемою серед біженців, з високими рівнями розладів, пов'язаних з травмою, таких як ПТСР і важка депресія. Виклики акультурації та юридичний статус додатково впливають на результати психічного здоров'я, підкреслюючи необхідність індивідуальних інтервенцій та підтримки. Ефективні інтервенції для психічного здоров'я біженців охоплюють безпеку, підтримку та конкретні терапії. Задля ефективної інтеграції біженців необхідно, щоб психічне здоров'я та соціальна допомога включали інтегрований підхід, культурну чутливість, політичну свідомість та доступність [6, с. 13]. Варто виокремити зв'язок між об'єктивними та суб'єктивними критеріями адаптованості. А саме, психологічний стан особи може впливати на її успішність у процесі адаптації. Саме тому важливо відновлювати внутрішні ресурси особистості та забезпечувати їй соціальну підтримку (інформаційну, емоційну, соціальну) з боку оточуючих. Об'єктивні фактори включають характеристики місця проживання та місця переселення, які можуть охоплювати умови життя, доступ до освіти та охорони здоров'я, економічні можливості, міграційну політику країни, наявність робочих місць та інші аспекти.

Рекомендації щодо інтеграції біженців:

- Оптимізація процесу надання притулку для скорочення термінів очікування та сприяння економічній та соціальній інтеграції біженців у господарське життя господарюючого суспільства.
- Забезпечення біженцям доступу до медичних послуг та сприяння їх використанню (включаючи психічні медичні послуги).
- Гарантування дітям та дорослим біженцям доступу до систем освіти.
- Сприяння доступу біженців до належної зайнятості, відповідної їх кваліфікації.
- Створення мультидисциплінарних професійних команд для роботи з біженцями (юристи, соціальні працівники, сімейні консультанти) та надання систематичних та координованих послуг для сприяння інтеграції біженців.

- Розробка політик для сприяння імміграції сімей разом або/і прискорення процесу об'єднання сімей.

Таким чином успішна інтеграція мігрантів в нове суспільство залежить від різноманітних факторів. Основні з них включають мовні навички, освіту та кваліфікацію, соціальну підтримку, правовий статус, культурну відкритість, економічні можливості та наявність культурних програм і ініціатив. Забезпечення доступу до цих факторів сприяє успішній адаптації мігрантів і сприяє побудові гармонійних інтеркультурних відносин у приймаючому суспільстві.

Окремо варто наголосити на впливі політичних, економічних та соціокультурних чинників на процес інтеграції мігрантів/біженців. Так, політичні чинники впливають на процес інтеграції мігрантів та біженців у країну прийому на різних рівнях. Політичне законодавство щодо міграції визначає правові рамки та процедури для отримання статусу біженця чи мігранта, а також встановлює права та обов'язки цих осіб у новій країні. Політичні рішення також формують політику щодо інтеграції, включаючи програми соціальної підтримки, освітні та професійні можливості для мігрантів. Крім того, політичний контекст може впливати на громадську думку та ставлення суспільства до мігрантів, що також має вагоме значення для їхньої інтеграції [8].

Економічний підхід до культурної інтеграції зосереджується на індивідуальній поведінці, враховуючи стимули та витрати, пов'язані з асиміляцією. Однією з моделей, що пояснює цей процес, є аналіз прийняття спільної мови Е. Лазеара.

В цій моделі розглядаються дві культурні групи: меншість (група В) і більшість (група А). Якщо індивід з меншини асимілюється, він отримує більший економічний вигаш від взаємодії з представниками більшості. Однак, асиміляція має свої витрати, які різняться між індивідами.

Ключові висновки даної моделі:

1. Чим менша і більш розпорошена група меншини, тим більша ймовірність їхньої культурної асиміляції.

2. Чим більші економічні вигоди від асиміляції, тим більші стимули для цього процесу.

3. Чим важливіше мати спільні культурні риси для взаємодії з більшістю, тим сильніші стимули до асиміляції.

Крім того, модель показує, що коли більше індивідів з меншини асимілюється, виграє вся більшість. Це надає підстави для політик, які підтримують асиміляцію меншин. Також,

рівномірний розподіл меншин сприяє більшій культурній інтеграції [3].

Соціокультурні аспекти відіграють вирішальну роль у процесі інтеграції мігрантів та біженців в Європейському Союзі (ЄС), впливаючи на їхнє сприйняття, адаптацію та взаємодію з місцевим суспільством. Одним з ключових соціокультурних факторів є міжкультурна взаємодія, яка визначається взаєморозумінням і взаємними взаємодіями між мігрантами та місцевим населенням. Для успішної інтеграції необхідно розвивати культурну відкритість та толерантність, а також вміння взаємного адаптивного спілкування та прийняття культурної різноманітності. Дослідження перешкод інтеграції біженців у Європейському Союзі вказали, що одними з основних перешкод, з якими вони стикалися, були расизм та невігластво на особистому та інституційному рівнях. Особистісні якості біженців виявилися ще одним критичним фактором, що впливає на здатність бути прийнятими в новому приймаючому суспільстві [6, с. 10].

Варто відзначити, що існують три основні підходи до культурної інтеграції: теорія асиміляції, мультикультурність та структуралізм. Теорія асиміляції базується на трьох основних аспектах. По-перше, різноманітні етнічні групи поступово ділять спільну культуру через природний процес, під час якого вони мають такий самий доступ до соціо-економічних можливостей, як місцеві мешканці країни-господаря. По-друге, цей процес полягає у поступовому зникненні вихідних культурних і поведінкових зразків на користь нових. По-третє, як тільки процес запущений, він неминуче й незворотно рухається до повної асиміляції. Тому очікується, що різноманітні групи іммігрантів «розтануть» в основну культуру через міжпоколіннєвий процес культурної, соціальної та економічної інтеграції. Цей погляд ілюструється, наприклад, М. Гордоном, який надає типологію асиміляційних патернів для опису цього процесу. Він стверджує, що іммігранти починають свою адаптацію до нової країни через культурну асиміляцію, або акультурацію. Хоча культурна асиміляція є необхідним першим кроком, етнічні групи можуть залишатися відокремленими через просторову ізоляцію та відсутність контакту. Їхня повна асиміляція залежить в кінцевому рахунку від того, наскільки ці групи отримують прийняття від домінуючої популяції. Соціоекономічна асиміляція неминуче призводить до інших стадій асиміляції, через які етнічні групи втрачають свої характерні особливості.

Один із таких альтернативних підходів – це мультикультуралізм, який відкидає простий процес інтеграції, запропонований теорією асиміляції. Вчені з цієї перспективи розглядають мультикультурні суспільства як складну колекцію етнічних і расових меншин, а також домінуючу більшість. Цей погляд стверджує, що іммігранти активно формують свою власну ідентичність, а не виступають як пасивні суб'єкти перед силами асиміляції. Мультикультурна перспектива пропонує, таким чином, альтернативний спосіб розглядати приймаюче суспільство, представляючи члени етнічних меншин як активні інтегральні сегменти всього суспільства, а не просто іноземців або чужаків [3].

В свою чергу, структуралістський підхід підкреслює, що соціально-економічні можливості впливають на рівень соціальної інтеграції етнічних меншин. Нерівний доступ до ресурсів, таких як багатство, робота, житло, освіта та влада, створює структурні обмеження. Це призводить до постійних нерівностей у доходах, освітніх та професійних досягненнях. Структуралізм пропонує три моделі культурної інтеграції: асиміляція та економічна інтеграція у домінуючу групу, асиміляція у підклас із супутньою економічною деградацією, економічна інтеграція з відстроченою асиміляцією або збереженням культурної ідентичності. Ця теорія пояснює, які фактори впливають на те, в який сегмент суспільства інтегрується конкретна група іммігрантів.

Отже, вплив політичних, економічних та соціокультурних чинників на процес інтеграції мігрантів та біженців у країнах Європейського Союзу відображає складний і взаємопов'язаний характер цього процесу. Політичні рішення, економічні умови та соціокультурні чинники взаємодіють, визначаючи умови та можливості для успішної адаптації та інтеграції мігрантів. Тому, забезпечення ефективної інтеграції вимагає комплексного підходу та спільних зусиль урядів, громадськості та самих мігрантів, а також врахування їхніх потреб, прав та цінностей у формуванні політики та практик інтеграції.

Майбутні міграційні процеси в Євросоюзі будуть визначатися різноманітними факторами, такими як темпи міграції (чи буде вона зростати, залишатися стабільною або зменшуватися), якість мігрантів та готовність країн-членів ЄС приймати, розподіляти та інтегрувати їх. Цей процес буде складним і тривалим, ймовірно, міграція буде хвилеподібною, з періодами зростання і спаду. Європейська міграційна політика буде адаптува-

тися до національних підходів країн-членів до нової міграційної ситуації та спрямована на мінімізацію різноманітності цих підходів. Міграційні процеси будуть важливим фактором економіки, тому необхідно удосконалювати методи їх регулювання та визначати довгострокові цілі на рівнях наднаціональному і національному. Міждержавне регулювання міграційних процесів з країнами-донорами також буде важливим, оскільки Євросоюз залишатиметься привабливим напрямком для мігрантів. ЄС має розглянути можливості зробити свою міграційну політику більш ефективною, гнучкою і пристосованою до нових умов, а також зробити наднаціональні регулюючі інститути відповідними функціональній інтеграції, з урахуванням перехідних періодів повноважень з національного на наднаціональний рівень і навпаки, особливо в періоди криз.

Висновки. Перспективи інтеграції мігрантів та біженців в ЄС пов'язані з розвитком комплексних підходів до цього процесу, включаючи створення ефективних програм підтримки, поліпшення доступу до освіти та працевлаштування, а також сприяння міжкультурному діалогу та толерантності. Однак успішна інтеграція вимагає не лише зусиль з боку уряду та міжнародних організацій, але й активної участі громадськості та цільових груп у формуванні сприятливого середовища для всіх мешканців. Успішна інтеграція мігрантів залежить від таких факторів, як мовні навички, освіта та кваліфікація, соціальна підтримка, правовий статус, культурна відкритість, економічні можливості та наявність культурних програм і ініціатив. Забезпечення доступу до цих факторів сприяє адаптації мігрантів та побудові гармонійних інтеркультурних відносин у приймаючому суспільстві.

Одним з ключових напрямків удосконалення є підвищення свідомості та толерантності у суспільстві щодо мігрантів та їхніх потреб. Необхідно активно протидіяти ксенофобії та дискримінації, розповсюджувати інформацію про внесок мігрантів у суспільство та сприяти міжкультурному діалогу.

Також важливою є співпраця між країнами-членами ЄС у розробці та реалізації спільних стратегій та політик щодо інтеграції мігрантів. Це дозволить впроваджувати найкращі практики, обмінюватися досвідом та забезпечувати єдність у відношенні до міграційних питань.

Таким чином, можна зробити висновок, що успішна інтеграція мігрантів та біженців в європейське суспільство стане ключовим

фактором розвитку та збереження соціальної стабільності у Європі. Приймаючі країни отримують вигоду від успішної інтеграції мігрантів і біженців. Незважаючи на те, що держава має інвестувати кошти в інтеграцію мігрантів при їхньому прибутті та протягом кількох років після цього, їх макроекономічний вплив стає позитивним, коли вони стають постійними жителями, інтегруються на ринок праці та починають платити податки. Крім того, мігранти та біженці збільшують чисельність працездатного населення, прибувають з навичками та, таким чином, сприяють розвитку людського капіталу, а також технологіч-

ному прогресу. Для досягнення соціальної стабільності необхідно продовжувати працювати над удосконаленням політики та практики інтеграції, забезпечуючи мігрантам достойні умови життя та рівні можливості для реалізації їхнього потенціалу. Програми інтеграції повинні бути добре підготовлені і впроваджені в співпраці з усіма зацікавленими сторонами, враховуючи потреби всіх учасників. Демократичні процеси консультацій і збір соціоекономічних даних допоможуть поліпшити інтеграцію біженців та мігрантів, усуваючи бар'єри для їхнього повного насолодження економічними та соціальними правами.

Література:

1. Almashi I. M. Evolution of the definition of the term «refugee» [Electronic resource]. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2023. No. 2 P. 63–69. Mode of access: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.10> (date of access: 19.03.2024). – Title from screen.
2. Berry's Model of Acculturation by L. D. Worthy, Trisha Lavigne, & Fernando Romero. Mode of access: 16.3: Berry's Model of Acculturation
3. European Union Migration and Home Affairs -Country responsible for asylum application (Dublin Regulation); Country responsible for asylum application (Dublin Regulation) – European Commission (europa.eu)
4. Givens T., Luedtke A. European Immigration Policies in Comparative Perspective: Issue Salience, Partisanship and Immigrant Rights. *Comparative European Politics*. 2005. No. 1 DOI:10.1057/palgrave.cer.6110051
5. Krymova M. O. Інтеграція мігрантів як інструмент функціонування ринку міграційних послуг країн ЄС. *Економіка і організація управління*. 2019. № 2. С. 56–64. <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.2.6> (дата звернення: 21.03.2024).
6. Robila, Mihaela. «Refugees and Social Integration in Europe.» Presented at the United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA) Division for Social Policy and Development Expert Group Meeting, New York, May 15–16, 2018.
7. Weible, Christopher M., and Paul A. Sabatier, editors. *Theories of the Policy Process*. 4th ed., Westview Press, 2017. ISBN 978–0–8133–5052–3 (paperback), ISBN 978–0–8133–5078–3
8. Вплив міграційної політики на міграційні послуги. Prikhodko.com.ua. URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/vpliv-migracziynoi-politiki-na-migracziyni-poslugi/> (дата звернення: 27.03.2024).
9. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД. 2018. 472 с.
10. Регулювання міграції: Прийом біженців з України. European Commission. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk (дата звернення: 25.03.2024).